

רשימות חוברת סא

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת האזינו, שבת שובה, ובסמיכות לששה בתשרי, יום היארצייט של הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — "סיום ששה סדרי משנה בע"פ" (מיום כ"ז סיון תש"ד), בענין "חלות דבש", שבו נתבאר גם הפסוק "ויניקוהו דבש מסלע וגו'" שבפרשת השבוע (לב, יג).

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכת"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראה מקומות הבאים בשה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

עש"ק פ' האזינו, שבת שובה, ה'תשנ"ז
ברוקלין, נ.י.

סיום שס"מ בע"פ. כז סיון ה'תש"ד ברוקלין.

(עוקצים פ"ג מי"א) חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה בש"א משיחרחר (וי"ג משיהרהר) בה"א משירסק.

במשנה הקודמת פי' דין כורת ודבש שבה בכללות, דלר"א חשובים כמחובר ובמילא אינם מק"ט וחכ"א דמק"ט כי אין דינם כמחובר.

ובא עתה לבאר בפרטיות יותר: הא פשיטא לן אשר דבש חשיב אוכל, וכל' הכתוב (שופטים יד' ט') גבי שמשון וילך הלוך ואכול גו' ויתן להם ויאכלו גו'.

יש עוד בכתובים ל' אכילה בדבש, ולדוגמא: ישעי' ז' טו', משלי כד' יג, כה' טז, כה' כז, שה"ש ה' א' — אבל אין להכריח בהחלט דמדבר בדבש דבורים ולא בדבש תמרים. ובשה"ש יותר ק"ל, מסמיכות הענינים, דקאי באחרון.

כן מצינו ב' כתובים המורים אשר דבש הוא משקה, והם: (דברים לב' יג) ויניקהו דבש מסלע, (איוב כ' יז) נהרי נחלי דבש וחמאה — אבל גם בפסוקים אלו אין מוכרח לפרש דבש דבורים ולא ד"ת. ובפרט אשר בד"ת נאמר בכ"מ ארץ זבת חלב ודבש.

ואף דבתוספתא שבת פ"ט הובא פ' דויניקהו לראי' שדבש (דבורים) הוא משקה — הרי כבר ביארו (פיה"מ והרא"ש — מכשירין פ"ו מ"ד) דאין זה אלא אסמכתא, והדין הללמ"מ.

והנה, בפ"י משנה אחרונה (מכשירין שם) ר"ל דויניקהו דבש מסלע הוא דוקא דבש דבורים, דאי של תמרים — מה ענין סלע לתמרים, אבל דבורים מתיישבים גם על הסלע.

והנה, מלבד אשר כמו סיפ' דקרא ושמן מחלמיש צור עכצל"פ זיתים הגדלים במקום שהי' צור, כן י"ל גם ברישא דקרא תמרים הגדלים במקום שהי' סלע — הנה אדרבה המשך הכתובים מורה דקאי על ד"ת, כי הולך ומונה שבחי א"י ביבול הארץ: ויאכל תנובות שדי גו'. וכ"פ הרשב"ם להדיא דהכונה לד"ת. ועוד, לדעת המשנה אחרונה חסר בכל פ' האזינו מעיקר שבחה של א"י שהיא זבת דבש! ועוד — אשתמיטתי ספרי — על אתר, והובא בפירש"י — דמפרש הכתוב ויניקהו דבש גו' אדבש תמרים.

במס' הקודמת (מכשירין פ"ו מ"ד) תנינן אשר — ע"פ גזה"כ —
 חשיב משקה. ובא בשאלה במתני' מאימתי מיטמא משום משקה —
 דבכמה פרטים מחולק וחמור דין משקה מדין אוכל לענין טומאה: משקה
 לעולם נעשה תחלה אף אם נגע בראשון או בשני (פרה ח, ז), ומטמא
 כלים (זבים ה' יב), ומטמא אחרים בכ"ש (תוד"ה הי' עירובין צט, א),
 וא"צ הכשר כאוכל (בל' הש"ס עלולין לק"ט — פסחים יח, ב). ולדעת
 רש"י (עירובין ד, א) דחצי פרס הוא שני בצים, יש עוד חומרא במשקין
 דמטמאין את הגוי' ברביעית (מעילה פ"ד מ"ה) שהיא ביצה ומחצה,
 משא"כ אוכלין בחצי פרס דוקא — משא"כ להרמב"ם (הל' טומאת
 אוכלין פ"ד ה"א) דחצי פרס הוא ביצה ומחצה, דין אומ"ש שווה בזה,
 אלא שאין מצטרפין זע"ז לטמא את הגוי'.

בש"א משיהרהר — משיעלה במח' לרדות הדבש. וי"ג משיחרור
 — משיעלה עשן להבריא הדבורים. וי"מ משיבעיר אש גדולה כדי שיהי'
 הדבש זב מהכורת.

והנה, בתפא"י הקשה על הפי' דמשיעלה עשן, דאין המעשה מוכיח
 שיהי' הדבש לשתי', דגם לאכילה צריך להבריא מתחלה את הדבורים.
 וי"ל בפשיטות: דלדוגמא בחש"ו דמח' אין להם מעשה יש להם (כלים
 פי"ז מט"ו, מכשירין פ"ו מ"א), בעינן הוכחה מה רצונו לעשות, ולכן צ"ל
 היפך בהם או חקיקה, וכן בביצה (יט, א) צריכים אנו להוכחה שידוע
 דצריך הערב שמש, ולכן צ"ל רהיט כו', משא"כ במתני' אין אנו זקוקים
 להוכחה כ"א להתחלת הענין שע"י יעשה הדבש משקה, וכיון שהתחיל,
 נעקר — לב"ש — מתורת אוכל לתורת משקה.

עוד כ' בתפא"י דפשיטא שיהרהר היינו מח' עם הדבור. אבל
 הרע"ב פירש מח' גרידא (ועיין בתויו"ט). ומה דפשיטא לי' להתפא"י
 דבעי דבור צ"ע, דהרי בתרומה וקדשים — להקדישן — במח' סגי
 (שבועות כו: ועיין רש"י ד"ה במח' — בכורות נט. — דלחד לישנא
 ס"ל דתרומה צריך דבור — ולשיטתי' דאין ראי' משבועות דמפרש דקאי
 שם בתרומת המשכן. אבל בתוד"ה במח' — שם ובמנחות נה. — גטין
 לא. — משמע דס"ל כאידך לישנא ברש"י דבמח' סגי), ומשטחיות לי'
 רש"י (קדושין נט: ד"ה דכי) דכ' "דמח' בעלמא הוא דאפי' נפלו ממילא
 וניחא לי", לכאורה משמע דס"ל דגם בטומאה כן הוא, ודלא כתויו"ט
 ספכ"ה דכלים דמוכיח מסוגיא דקדושין דבעינן דוקא דבור. וכן בפיגול:
 כמה ראשונים (הרמב"ם, חנוך, רא"ש) ס"ל דסגי במח', ופליגי בזה
 אתוס' רש"י וסמ"ג, וכמ"ש במל"מ הל' פסה"מ רפי"ג (וקושית המגי')

שם כבר תירץ במנ"ח מצוה קמ"ד סק"ו). ועייג"כ לענין פגול בהנ"ל: רא"ש ונ"י הל' קטנות. חי' הרשב"א גיטין נג. שט"מ (ב"מ מג:) מיישב כמה סתירות. שד"ח כללים מ' יז' ודברי חכמים להנ"ל ס' מא', תפא"י רפ"א דזבחים. ועכ"פ אזלי' לפשיטותי', וא"כ מנ"ל להוציא תיבת "משיהרהר" ממשמעותה ולחלוק על פי' הרע"ב. ובפרט דבפי' ר' האי גאון הר"ש והרא"ש סתמו דבריהם וכ' "משיהרהר משיחשוב מחשבה לרדות הדבש" — משמע ג"כ דבמח' סגי.

ובה"א משירסק החלות ממקומם (הרע"ב), וי"מ (משנה אחרונה) שיכתתם לפירורים, וכ"מ קצת דעת התפא"י. וי"ל דלשיטתי' אזיל דבעי שהמעשה תוכיח דלמשקה קבעי ל'י: אבל, ע"פ הנ"ל, דצ"ל רק התחלת המעשה שע"י יבוא, סו"ס, הדבש להיות משקה, גם כשאינם מכתתם די — כדי שלא נרחיק דעות ב"ש וב"ה זמ"ז כ"כ — ולא פליגי אלא דלב"ה צ"ל מעשה בגוף הדבש, ולב"ש מספיק גם מעשה בכלל או אפילו רק מח' (להגירסא "משיהרהר").

והנה, לבאר כהנ"ל בנפש ובעבודת האדם לבוראו — נקדים מתחלה בי' ענין דמצות לאו ליהנות ניתנו עפמ"ש בראשונים ובאחרונים. איתא בר"ה (כח, א) דתקע בשופר של שלמים יצא דמצות לל"נ, ופירש"י לל"נ לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו — ועד"ז הוא ברש"י ד"ה ורבא, חולין פט, א — ולר' יודא שם לא יצא, דקסבר מצות ליהנות ניתנו — לכאורה אפשר הי' לומר דר"י רק קס"ד דליהנות ניתנו ואח"כ אודי ל'י לרבא דלא ל"נ, אבל מתוד"ה אמר (שם) ותוד"ה והתניא (חולין פט.) משמע דר"י פליג ארבא. וכ"ה דעת זעירי (חולין שם) דמצות ליהנות ניתנו. ובמלוא הרועים (ח"א מע' מלל"נ) מפרש דגם אביי (נדרים טז:) ס"ל דליהנות ניתנו

ע"כ נמצא בגוכתי"ק

סיום ששה סדרי משנה בעל-פה — כז סיון ה'תש"ד* ברוקלין.

א. איתא במשנה (עוקצים פ"ג מי"א) "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה, בית שמאי אומרים משיחרחר (ויש גורסין: משיהרהר), בית הלל אומרים משירסק".

והמשך הדברים — שבמשנה הקודמת¹ פירש דין כורת ודבש שבה, בכללות, דלר' אליעזר חשובים כמחובר ובמילא אינם מקבלים טומאה, וחכמים אומרים דמקבלים טומאה כי אין דינם כמחובר, ובא עתה (במשנה שלאח"ז) לבאר דין טומאה בחלות דבש (לדעת חכמים שהלכה כמותם) בפרטיות יותר — מדין אוכל או מדין משקה, כדלקמן.

ב. ובהקדמה:

הא פשיטא לן אשר דבש חשיב אוכל², וכלשון הכתוב (שופטים יד' ט') גבי שמשון (בראותו "עדת דבורים בגוית הארי' ודבש"): "וירדהו גו' וילך הלוך ואכול גו' ויתן להם ויאכלו גו'".

ויש עוד בכתובים לשון אכילה בדבש, ולדוגמא: ישעי' ז' טו' ("חמאה ודבש יאכל"), משלי כד' יג ("אכל בני דבש"), כה' טז' ("דבש מצאת אכל דין"), כה' כז' ("אכל דבש הרבות לא טוב"), שה"ש ה' א' ("אכלתי יערי עם דבשי") — אבל אין להכריח בהחלט דבכתובים אלו (מלבד הכתוב הנ"ל גבי שמשון) מדבר בדבש דבורים, ולא בדבש תמרים, כך שמלשון אכילה שנאמר בכתובים אלו אין רא' שדבש דבורים חשיב אוכל. ורק בשה"ש, יותר קשה לומר — מסמיכות הענינים ("יערי עם דבשי") — דקאי באחרון (בדבש תמרים), ומסתבר יותר דקאי בדבש דבורים: "אכלתי יערי — ייערת (חלת) הדבש"³ — עם דבשי".

(* ה"סיום" השנתי — השני — ד"חברת משניות בעל-פה" שע"י "מחנה ישראל" (תיאור חגיגת הסיום — ראה קובץ ליובאוויטש חוברת ג' ע' 40 ואילך).
1) משנה י"ד. — ושם (וברע"ב): "כורת דבורים, ר' אליעזר אומר הרי היא כקרקע .. ואינה מקבלת טומאה במקומה (דהוי כמחובר שאינו מקבל טומאה), והרודה ממנה (מחלות דבש שבתוכה) בשבת חייב חטאת. וחכמים אומרים אינה כקרקע .. ומקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור".

2) ראה גם פי' הרע"ב (וראה השקו"ט בפ"י תויו"ט) ומשנה אחרונה כאן.

3) ראה ש"א יד, כז: "ויטבול אותה ביערת הדבש". ובפי' רבינו ישעי' (ועד"ז בפ"י הרד"ק):

ג. ולהעיר, שכמו כן מצינו ב' כתובים המורים אשר דבש הוא משקה, והם: (דברים לב' יג') "ויניקהו דבש מסלע", (איוב כ' יז) "נהרי נחלי דבש וחמאה".

אבל, גם בפסוקים אלו אין מוכרח לפרש דבש דבורים, ולא דבש תמרים, ואפשר שפיר לפרש פסוקים אלו — המורים שדבש הוא משקה — בדבש תמרים. ובפרט אשר בדבש תמרים נאמר בכ"מ "ארץ זבת חלב ודבש", ועכצ"ל שדבש תמרים הוא משקה, ובמילא, יש לפרש גם שאר הכתובים המורים שדבש הוא משקה — בדבש תמרים.

ואף דבתוספתא שבת פ"ט^ט (לענין שבעת המשקין) הובא פסוק ד"ויניקהו דבש" לראי' שדבש (דבורים) הוא משקה (שהרי הדבש שנמנה בין ה"שבעה משקין" הוא "דבש דבורים", שבלשון חכמים דבש סתם איקרי, ללא שם לווי^ו) — הרי כבר ביארו (פיה"מ להרמב"ם והרא"ש — מכשירין פ"ו מ"ד^ד) בנוגע להפסוקים שנזכרו בתוספתא דשבת הנ"ל, דאין זה אלא אסמכתא, והדין שדבש חשיב משקה הוא הלכה למשה מסיני.

והנה, בפ"י משנה אחרונה (מכשירין שם) רצה לומר ד"ויניקהו דבש מסלע" הוא דוקא דבש דבורים, ד"אי של תמרים — מה ענין סלע לתמרים, אבל דבורים מתיישבים גם על הסלע". והנה, מלבד אשר כמו בסיפ' דקרא, "ושמן מחלמיש צור", על-כרחך צריך לפרש זיתים הגדלים במקום שהי' צור, כן י"ל גם ברישא דקרא, "ויניקהו דבש מסלע", שהפירוש הוא תמרים הגדלים

"היא החלה שרודין מן הכורת. ויונתן תרגם בקינא דדובשא, שעשויו נקבים נקבים כמושב הדבורים. וזהו אכלתי יערי עם דבשי" (וראה שבת צה, א. ב"ב סו, א).

(4) ראה — לדוגמא — בא יג, ה. ובפרש"י: "דבש זב מן התמרים".

(5) ושם (ה"י): "מנין לדבש שהוא משקה, שנאמר ויניקהו דבש מסלע וגו'".

(6) כדררשינן בתו"כ (שמיני יא, לד): "אשר יבוא עליו מים, אין לי אלא מים, מנין הטל והיין והשמן והדם והדבש והחלב, ת"ל וכל משקה, אי כל משקה יכול מי תותים או מי פירות או מי רימונים ושאר כל מיני פירות, ת"ל מים, מה מים מיוחדים שאין להם שם לווי, אף אני מרבה הטל והיין והשמן והדם והדבש והחלב שאין להם שם לווי, ושנינו בבכורות (ז, ב) ש"דבש דבורים אין לו שם לווי" (פי' הרמב"ם והרא"ש דלקמן בפנים). — וראה גם "רשימות" חוברת ג' ע' 8.

(7) במכשירין שם: "שבעה משקין הן, הטל והמים היין והשמן והדם והחלב ודבש דבורים". ובפיה"מ להרמב"ם ובפי' הרא"ש הובאה התוספתא דשבת הנ"ל: "מנין לדם שהוא משקה שנאמר וכו'", ובסיום פירושה, שפסוקים אלו אינם אלא אסמכתות.

במקום שהי' סלע — הנה אדרבה, המשך הכתובים מורה דקאי על דבש תמרים, כי הולך ומונה שבחי ארץ ישראל ביבול הארץ: "ויאכל תנובות שדי גו".¹⁰ וכן פירש הרשב"ם להדיא דהכונה (בפסוק "ויניקהו דבש") לדבש תמרים.

ועוד: דלדעת המשנה אחרונה שקאי על דבש דבורים — חסר בכל פ' האזינו מעיקר שבחה של ארץ ישראל שהיא זבת דבש!
ועוד: אשתמיטתי' להמשנה אחרונה הספרי — על אתר, והובא בפירש"י¹¹ — דמפרש הכתוב "ויניקהו דבש גו" אדבש תמרים.

ד. אמנם, אף דפשיטא לן שדבש דבורים חשיב אוכל (כנ"ל ס"ב), הרי, במסכת הקודמת (מכשירין פ"ו מ"ד) תנינן אשר — ע"פ גזרת הכתוב — חשיב "דבש דבורים" משקה¹².

ועל זה בא בשאלה במתניתין — מאימתי מיטמא משום משקה, היינו, מאימתי יוצא מתורת אוכל לתורת משקה. ונפק"מ לדינא — דבכמה פרטים מחולק וחמור דין משקה מדין אוכל לענין טומאה:

משקה — לעולם נעשה תחלה¹⁰, אף אם נגע בראשון או בשני לטומאה (פרה פ"ח מ"ז), ומטמא כלים (זבים פ"ה מ"ב¹²), ומטמא אחרים בכל שהוא (תוד"ה הי' עירובין צט, א¹³), ואין צריך הכשר כאוכל (בלשון הש"ס: עלולין לקבל טומאה — פסחים יח, ב¹⁴).

8) ושם: "מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני הבא לי קציעות מן החבית, הלך ומצא הדבש צף על פי, אמר לו זו של דבש היא, אמר לו השקע ירך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה".

9) ראה גם פי' משנה אחרונה.

10) ראה גם פי' הרע"ב: "להיות תחילה". ובפי' משנה אחרונה: "וה"ה לטמא כלים ולטמא בכ"ש ושא"צ הכשר" (כדלקמן בפנים).

11) ושם: "כל הפוסל את התרומה מטמא את המשקין להיות תחלה". ובפיה"מ להרמב"ם: "כבר קדם... שהראשון והשני אם נגעו במשקין יטמאם וישיבם תחלה, וכל שני לטומאה פוסל את התרומה כו".

12) ושם: "והכלים שנטמאו במשקין". ובפיה"מ להרמב"ם: "מדרכנן גזרו שיטמאו כלים... משום משקה הזב אשר מטמא כלים מדאורייתא".

13) ושם: "משקין כל שהוא מטמאין, כדאמרינן בברכות פרק אלו דברים (דף נב:) שמא יצאו מים אחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים, וסתמא דמאחורי הכוס ליכא רביעית, דבכל נטילתו ליכא אלא רביעית. ובפ"ק דפסחים (דף יד:) נמי משמע שהבשר מטמא מחמת המשקין שעליו, וסתמא ליכא בהו רביעית" (ושם, שהשיעור דרביעית הוא רק לטמא את הגוי, כנזכר לקמן בפנים).

14) ושם: "משקין עלולין לקבל טומאה, ומה היא עלילתן, שמקבלין טומאה שלא בהכשר".

ולהוסיף, שלדעת רש"י (עירובין ד, א¹⁵) דחצי פרס הוא שני ביצים, יש עוד חומרא במשקין על אוכלין, דמשקין מטמאין את הגוי ברביעית (מעילה פ"ד מ"ה¹⁶) שהיא ביצה ומחצה¹⁷, משא"כ אוכלין אין מטמאין את הגוי אלא בחצי פרס (שני ביצים) דוקא¹⁸ — משא"כ להרמב"ם (הל' טומאת אוכלין פ"ד ה"א¹⁹) דחצי פרס הוא ביצה ומחצה, דין אוכלין ומשקין שווה בזה, ששניהם מטמאין בביצה ומחצה, וחילוקם אינו אלא שאין מצטרפין זה עם זה לטמא את הגוי. ובזה חלוקים בית שמאי ובית הלל, כדלקמן.

ה. "בית שמאי אומרים משיהרהר"²⁰ — משיעלה במחשבתו לרדות הדבש. ויש גורסין משיחרר — משיעלה עשן להבריה הדבורים. ויש מפרשים משיבעיר אש גדולה כדי שיהי' הדבש זב מהכורת²¹.

והנה, בתפא"י הקשה על הפירוש דמשיעלה עשן, דאין המעשה מוכיח שכוונתו שיהי' הדבש לשתי', דגם לאכילה צריך להבריה מתחלה את הדבורים.

ויש לתרץ בפשיטות²²:

דלדוגמא בחרש שוטה וקטן דמחשבה אין להם ומעשה יש להם (כלים פ"ז מט"ו, מכשירין פ"ו מ"א²³) — בעינן הוכחה מה

(15) ושם (ד"ה פרס): "פרס ד' ביצים".

(16) ושם: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגוי ברביעית" (השוטה משקין טמאין ברביעית נפסלה גיתו מלאכול בתרומה ופוסל את התרומה במגעו — רע"ב).

(17) שהרי הלוג הוא ששה ביצים, ורביעית — רביעית הלוג — הוא ביצה ומחצה.

(18) מעילה שם: "כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגוי בכחצי פרס".

(19) ושם: "האוכל אוכלין טמאין אינו נפסל עד שיאכל כביצה ומחצה, וזהו חצי פרס".

(20) כאן נקט רבינו הסדר מן הקל אל הכבד: "משיהרהר" — מחשבה בלבד, ואח"כ "משיחרר" — משיעלה עשן כו', ועד — משיבעיר אש גדולה שיהי' הדבש זב.

(21) בפ"י הרע"ב: "משיחרר, משיביא עשן ויעשן להבריה הדבורים, לשון לחרחר ריב, שנראה כאילו רוצה לחרחר ריב עם הדבורים. פי' אחר, משיחרר, שיחמם אותם להוציא דבשם .. ל' נחר מפוח".

(22) ראה גם ה"רשימה" שנדפסה בתורת מנחם — התוועדויות ח"א ע' ט' (וכנראה היא מ"סיום ששה סדרי משנה בע"פ דשנת תש"ה): "ובתפא"י הקשה דאין המעשה מורה, ובשונה העברה תי' (תירצתי) באור"א, ועתה י"ל וכו'".

(23) בכלים שם: "הרימון האלון והאגוז שחקקום התינוקות למוד את העפר .. טמא, שיש להם מעשה ואין להם מחשבה" (אם חשבו למוד בהן עפר כמות שהן חקוקים מאליהן ולא עשו בהם מלאכה, אין מחשבתן מביאה לידי טומאה — רע"ב). ובמכשירין שם: "המעלה פירותיו לגג .. וירד עליהם טל .. אם נתכוין לכך ה"ז בכי יותן. העלם חש"ו, אע"פ שחשב שירד עליהן הטל אינן בכי יותן, שיש להן מעשה ואין להן מחשבה".

רצונו לעשות, ולכן צ"ל היפך בהם (במכשירין שם, שלאחר שירד טל על הפירות מצד זה, היפך בהם כדי שיפול עליהם מצד אחר)²⁴, או חקיקה (בכלים שם, שחקקו בית קיבול לעשותו כלי), שאז מוכיח המעשה על המחשבה²⁵.

וכן בביצה (יט, א) גבי המטביל כלי בין השמשות, שצריכים אנו להוכיח שיודע דצריך הערב שמש (שאו ימתין מלהשתמש בו עד שיעריב שמשו למחר), ולכן צ"ל "רהיט כו'", "האי דקא רהיט ואזיל מידע ידיע דבעי הערב שמש" (והיינו דרהיט, כסבור להספיק קודם יציאת היום, וכשיראה שלא יספיק, הואיל ובא למקוה גומר טבילתו, וממתין מלהשתמש בו עד שיעריב שמשו למחר)²⁶.

משא"כ במתניתין דחלות דבש — כיון שדין משקה בדבש הוא גזירת הכתוב, אין הדבר תלוי בכוונת האדם, ובמילא, אין אנו זקוקים להוכיח מה רצונו לעשות, כי אם להתחלת הענין שעל ידו יעשה הדבש משקה, וכיון שהתחיל מעשה זה, נעקר — לב"ש — מתורת אוכל לתורת משקה.

ו. עוד כתב בתפא"י, דפשיטא ש"יהרהר" היינו מחשבה עם הדבור. אבל הרע"ב פירש "משיהרהר מחשבה בלבו לרדות הדבש", מחשבה גרידא (ועיין בתויו"ט²⁷).

ומה דפשיטא לי' להתפא"י דבעי דבור, צ"ע, דהרי²⁸:

בתרומה וקדשים — להקדישן — במחשבה סגי (שבועות כו, ב²⁹). ועיין רש"י ד"ה במחשבה בכורות נט, א³⁰ — דלחד לישנא ס"ל

(24) חולין יג, א ובפרש"י.

(25) פרש"י שם יב, ב (וראה תפא"י כלים שם).

(26) פרש"י שם.

(27) ושם: "ומ"ש הר"ב .. משיהרהר מחשבה בלבו כו' משמע דמחשבה ממש קאמר, ולא

דיבור. ועיין ספכ"ה דכלים*.

(28) בהבא לקמן — ראה גם מכתב רבינו באגרות-קודש ח"א ע' רלט הערה ח' (וראה גם

לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שא. דש"ה).

(29) ושם (ובפרש"י): "מוצא שפתין תשמור ועשית (גבי נודר להביא קרבן כתיב), אין לי

אלא שהוציא בשפתיו, גמר בלבו מנין, ת"ל כל נדיב לב .. תרומה וקדשים כו'" (תרומת מלאכת

המשכן כתיב בה כל נדיב לב הביאו וגו', וגבי קדשים כתיב בחזקיהו בספר דברי הימים (ב,

כט) וכל נדיב לב עולות).

(30) ושם: "במחשבה — שמחשב [ואומר] שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה

דתרומה צריך דבור. וצ"ל דאזיל לשיטתי, דאין ראי' משבועות שבתרומה סגי במחשבה, דמפרש²⁹ דקאי שם בתרומת המשכן. אבל בתוד"ה במחשבה — בכורות שם³¹, ובמנחות נה, א, ובגטין לא, א³² — משמע דס"ל כאידך לישנא ברש"י, דבמחשבה סגי),

ומשטחיות לשון רש"י (קדושין נט, ב ד"ה דכי) בפירוש דברי הגמרא שמחשבה אינה מוציאה (לא רק מיד מעשה, "דלא אתי דיבור ומבטל מעשה", אלא) גם מיד מחשבה, ד"שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי", דכתב "דרחמנא קרי' מעשה דכתיב כי יתן והיינו בידיים, ואע"ג) דמחשבה בעלמא הוא דאפילו נפל ממיילא וניחא לי' (הוי הכשר ומיקרי כי יותן) — לכאורה משמע דס"ל דגם בטומאה כן הוא (שסגי במחשבה בלבד). ודלא כדברי התויו"ט ספכ"ה דכלים דמוכיח ממ"ש בסוגיא דקדושין שם "לא אתי דיבור ומבטל מעשה", דבעינן דוקא דבור³³.

וכן בפיגול: כמה ראשונים (הרמב"ם, חינוך, רא"ש³⁴) סבירא להו דסגי במחשבה, ופליגי בזה אתוס', רש"י וסמ"ג, וכמ"ש במשנה למלך הל' פסולי המוקדשין רפי"ג³⁵ (וקושיית המגי' שם — כבר תירץ במנחת חינוך מצוה קמ"ד סק"י³⁶).

.. אי נמי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר כו" (ובתוס' שם: "פי' הקונטרס נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה .. ושרינן נמי בשתיקה ע"י נותן עיניו (מחשבה) .. עוד פירש לשון אחר במחשבה, מחשב ואומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש .. ורוצה לומר דדיבור צריך").
 (31) ושם: "ונראה דבלא דיבור נמי הוי תרומה, מדתנן במס' תרומות חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתם תרומה, וחשיב אלם .. ובמס' שבועות פ"ג (דף כו:): משמע בהדיא דשרי כשגמר בלבו אע"ג שלא הוציא בשפתיו, דכתיב כל נדיב לב וכו'".

(32) במנחות ובגיטין הובא ברש"י רק הפירוש ד"נותן עיניו" (ובמנחות מביא התוס' שבכורות פירש רש"י לשון אחר שמחשב ואומר כו'), ובתוס' שם, שסגי במחשבה לבד, כדמוכח מתרומות ומשבועות הנ"ל.

(33) ושם: "ומדאמר" לא אתי דבור, נ"ל דדוקא דבור, ולא סגי במחשבה".

(34) שיטת הרא"ש (דסגי במחשבה) — לא נזכרה (כשאר השיטות) במשנה למלך דלקמן בפנים. ולע"ע לא מצאנו מקומו (וברא"ש הלכות קטנות המובא לקמן בפנים — דבעי דיבור).
 (35) ושם (בפירוש דברי הרמב"ם "שלוש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות כו'"): "מדברי רבינו נראה דכל מחשבה דקדשים הוי אפי' בלא הוצאה בפה (וכן הוא דעת הר"ב החינוך פ' צו). אך התוס' בפ"ק דזבחים (דף ד') ד"ה מחשבה נראה דס"ל דכל מחשבה דקדשים צריך הוצאה בפה, וקרי לה מחשבה לפי שאין בה מעשה, וכ"כ בפ' תמיד נשחט (דף ס"ג) .. וכן הוא דעת רש"י בפרק ב"ש (דף מ"א) ובפ"ק דמנחות (דף ב'), וכ"כ התוס' בס"פ המפקיד. וכ"כ הסמ"ג".

(36) במגי' על המל"מ שם הקשה להסוברים דמחשבה סגי: "ועיין בפ"ק דזבחים (דף כ"ט) דמחשב בקדשים לוקה, ופריך והא לאו שאין בו מעשה הוא כו', ואם איתא דבמחשבה תליא

ועייג"כ לענין פגול בהנ"ל: רא"ש ונימוקי יוסף הל' קטנות³⁷.
 חידושי הרשב"א גיטין נג, א³⁸. שטה מקובצת (ב"מ מג, ב) —
 מיישב כמה סתירות בענין זה³⁹. שד"ח כללים מערכת המ' כלל יז'
 ודברי חכמים להנ"ל סי' מא'. תפא"י רפ"א דזבחים⁴⁰.

ועכ"פ אזלי' לפשיטותי', וא"כ מנא לי' להתפא"י להוציא
 תיבת "משיהרהר" ממשמעותה (הרהור בלבד) ולפרש שהכוונה גם
 לדיבור, ולחלוק על פי' הרע"ב "משיהרהר מחשבה בלבו כו'".

ובפרט דבפירוש ר' האי גאון הר"ש והרא"ש, שסתמו דבריהם
 וכתבו "משיהרהר משיחשוב מחשבה לרדות הדבש" — משמע ג"כ
 דבמחשבה סגי.

ז. "ובית הלל אומרים משירסק":

ירסק פירושו ריסוק החלות ממקומם (הרע"ב⁴¹). ויש מפרשים
 (משנה אחרונה⁴²) שיכתתם לפירורים. וכן משמע קצת דעת התפא"י
 שכתב "משיכתת החלות".

ויש לומר דהתפא"י לשיטתי' אזיל דבעי שהמעשה תוכיח
 דלמשקה קבעי לי', ולכן לא מספיק ריסוק החלות ממקומם, שהרי גם
 לאכילה צריך לרסקם ממקומם תחילה, ורק מעשה הכתיתה מוכיח
 שכוונתו למשקה.

מילתא, מלקות היכי משכחת לה, אטו מאן דאכיל תמרי בארבלא לקי, דכה"ג פריך תלמודא
 בס"פ הנחנקין גבי הכובש נבואתו. ובמנחת חינוך שם: "ולא ידעתי מאי קשיא לי', אפי'
 לשיטות אלו, מ"מ במוציא בפה ודאי פסול, א"כ משכחת דלוקין במוציא בפה, ואינו דומה
 לכובש נבואתו דשם ליכא דידע מאן מתרי בי', אבל הכא משכחת לה במוציא בפה ושייך
 שפיר התראה".

(37 ברא"ש שם (הלכות ספר תורה ס"ג): "מצינו פיגול .. ובעיא דיבור (זבחים כז'),
 ותרומה ניטלת בלא דיבור רק במחשבה (תרומות פ"א)".

(38) ושם: "פגול .. במחשבה אע"ג דלא עביד מעשה", אבל, "בשעה שמפגל עושה מעשה
 ששוחט".

(39) ראה גם אגרות-קודש שבהערה 28 (לאחרי שמציין למל"מ שמראה מקום פלוגתת
 הראשונים אם סגי במחשבה): "ועיין בשטמ"ק ב"מ ספ"ג ישוב כמה סתירות בענין זה".

(40) ושם: "לתוס' ב"מ (דמ"ג ב') כל מחשבה בין להכשיר או לפסול הקרבן צריך שיאמר
 כן בפירושו. אמנם לרש"י (קדושין מ"ב ב' ד"ה לחייב) רק בשליחות יד הוה מחשבה כדיבור,
 וכן כ' רש"י (פסחים דס"ג א' ד"ה והכא) דבמחשבה דקדשים צריך דיבור ממש, אולם תוס'
 (חולין דל"ט א' ד"ה אלא) נראה שמסתפקין אם צריך דיבור במחשבה דקדשים וכו'".

(41) "כשרוצים לרדות דבש מן הכוורת, חותכין בסכין ומוציאין חלות חלות, וזהו ריסוקין".

(42) ושם: "מ"ש הר"ב שחותכן ומוציאן חלות, לא יתכן, שכבר קודם הריסוק הם חלות,
 דקתני חלות דבש, אבל הריסוק הוא שממעכו ועושה אותה פירורים שיוזב הדבש".

אבל, ע"פ הנ"ל (ס"ה) דצ"ל רק התחלת המעשה שעל ידו יבוא, סוף סוף, הדבש להיות משקה, הרי, בריסוק החלות ממקומם בלבד, גם כשאינם מכתתם, די להחשיבם כמשקה — כדי שלא נרחיק דעות ב"ש וב"ה זה מזה כל כך, שלב"ש במחשבה (או עכ"פ חרחור) בלבד סגי, ולב"ה צ"ל מעשה כתיחה דוקא — ולא פליגי אלא דלב"ה צ"ל מעשה בגוף הדבש (שירסק החלות ממקומם), ולב"ש מספיק גם מעשה בכלל ("משיחרור", אף שהמעשה אינו בגוף החלות דבש), או אפילו רק מחשבה (להגירסא "משיהרהר").

ח. והנה, לבאר כהנ"ל בנפש ובעבודת האדם לבוראו — נקדים מתחלה ביאור ענין דמצות לאו ליהנות ניתנו, עפמ"ש בראשונים ובאחרונים.

איתא בר"ה (כח, א⁴³) דתקע בשופר של שלמים, יצא, ד"מצות לאו ליהנות ניתנו", ופירש"י "לא ליהנות ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו" — ועד"ז הוא ברש"י ד"ה ורבא, חולין פט, א⁴⁴. ולר' יודא (ר"ה שם⁴³) לא יצא, דקסבר מצות ליהנות ניתנו.

— לכאורה אפשר הי' לומר דרב יודא רק קס"ד דליהנות ניתנו, ואח"כ אודי לי' לרבא דלא ליהנות ניתנו, אבל, מתוד"ה אמר (שם) ותוד"ה והתניא (חולין פט, א⁴⁵) משמע דר' יודא פליג ארבא, וס"ל דליהנות ניתנו.

וכן היא דעת זעירי (חולין שם) דמצות ליהנות ניתנו⁴⁶.

43) ושם: "אמר רב יהודה, בשופר של עולה לא יתקע, ואם תקע יצא. בשופר של שלמים לא יתקע, ואם תקע לא יצא. מ"ט, עולה בת מעילה היא, כיון דמעל בה נפקא לה לחולין, שלמים דלאו בני מעילה נינהו, איסורא הוא דרכיב בהו [ולא נפקו לחולין]. מתקיף לה רבא .. אלא אמר רבא .. אחד זה ואחד זה יצא, מצות לאו ליהנות ניתנו".

44) ושם: "המצות שניתנו לישראל לא ליהנות ניתנו להם, לא לשם הנאה נתנו להם, אלא גזירת מלך היא עליהם".

45) בר"ה שם, לאחר דברי רבא "אחד זה ואחד זה יצא, מצות לאו ליהנות ניתנו" — "אמר רב יהודה בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא". ובתוס' שם: "מאי שנא משלמים דלא יצא משום דמצות ליהנות ניתנו". ועד"ז בתוס' חולין שם בנוגע לשופר של ע"ז: "הא רב יהודה אית לי' התם דבשופר של שלמים לא יצא משום דמצות ליהנות ניתנו".

46) בחולין שם: "אמר רבי זעירא .. מכסין בעפר עיר הנדחת. ואמאי איסורי הנאה הוא, אמר זעירי לא נצרכה אלא לעפר עפרה .. ורבא אמר מצות לאו ליהנות ניתנו".

ובמלוא הרועים (ח"א מערכת מצות לאו ליהנות ניתנו) מפרש
דגם אביי (נדרים טז, ב) ס"ל דליהנות ניתנו⁴⁷

ע"כ נמצא בגוכתי"ק⁴⁸

(47) בנדרים שם — בהחילוק שבין נדר שחל על המצוה לשבועה שאינה חלה על המצוה: "אמר אביי הא דאמר הנאת סוכה עלי, הא דאמר שבועה שלא אהנה מן הסוכה. אמר רבא וכי מצות ליהנות ניתנו כו'". ובמלא הרועים שם (ס"ב): "אביי, משמע בנדרים ט"ז ב' דס"ל מצות ליהנות ניתנו, וכדפריך עלי' רבא. ועיין בר"ן שם דלא פריך אלא אלישנא דאביי, מ"מ, משמע דאביי ס"ל ליהנות ניתנו".

(48) יש לציין שבמכתבו של הרב שמואל זלמנוב ז"ל אל רבינו — "בהתאם לבקשתו להגיד לו הערותי על פלפולו בהדרן של סיום משניות שאמר לפני קהל הנאספים בחגיגת סיום משניות ביום כ"ז סיון" — נזכרו איזה פרטים מהמשך הדברים בענין מצות לאו ליהנות ניתנו (המכתב נדפס ב"היכל מנחם" ח"א ע' רנו ואילך). ולתועלת הלומדים, נעתקו כאן העניינים שמזכיר מדברי רבינו. וז"ל:

הקשה בענין מללה"נ אשר רש"י מבאר .. לא ליהנות ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו — הלא כמה צדיקים נהנים מגוף המצוה, וגם העול גופא שבהמצוה הנאה הוא אצלם, ופועל גם בגופם, עד שאמרו עליו על ה' נחום מטשערנאביל נייע שה"י שמן בגופו ממש מעניית איש"ר וכדומה.

ותירץ .. שעניני התורה מיוסדים על הרוב בני"א, ומכיון שאצל רוב ישראל מצות לאו ליהנות ניתנו מפני שהמצות הם לעול על צואריהם .. לזאת גם אצל הצדיקים, אע"פ שיש להם תענוג מעולו של המצוה גופא, כיון שהם רק מיעוט, אומרים אצלם ג"כ הדין דמללה"נ, ומותרים בכל העניינים דשייך בהם מללה"נ, כמו שופר של קדשים, מודר הנאה וכו'.

והביא רא"י לתירוצו זה מן: א. מודה בקנס של ל' שקלים בהמית שורו עבדו של חבירו דפטור — הרי גם אם העבד שוה ל' שקלים פטור מלשלם, ולמה? אלא ודאי מפני שדיני התורה מיוסדים על הרוב, ומכיון שרוב הפעמים אין העבד שוה ל' שקלים, לכן גם אם מתרמי לפעמים דשוה ל' שקלים, ג"כ פטור. וסיים, שיש לדחות רא"י זו, מפני שי"ל שבהמית שורו את העבד אין כאן חיוב תשלומין אלא ענין של קנס בלבד וכו'. ב. מתנוס' ביבמות דף ו' ע"א ד"ה שכן הכשר מצוה וכו', ואומר ר"י דכיבוד אב אפי' עוסק בגוף מצוה לא דחי, דבכל ענין קא פסיק שלא ישמע לו, והיינו משום דברבו עניני כיבוד רגילים להיות על ידי הכשר מצוה, קאמר רחמנא דלא דחי בכל ענין עכ"ל, ומכאן רוצה להקיש לענין מללה"נ שהולכים בזה ג"כ אחר רוב בני"א.

... חקר במודר הנאה ממצוה, אם מותר לו לאכול כזית מצה בלילה ראשונה של פסח. ונטה לדון בזה להתיר, מפני שמללה"נ, ואע"ג שיש כאן גם הנאת הגוף, ודומה לנודר מן המעיין שאסור לטבול בימיה"י — מפני שבאכילת מצה הנה ההנאה של האכילה ג"כ בכלל המצוה, והרא"י, דאם אכל אכילה גסה עד שהקיא לא יצא ידי חובת מצוה, וכיון שההנאה של אכילת מצוה ג"כ בכלל המצוה, נופל על ההנאה גופא הדין דמללה"נ וכו'.

... הביע דעתו שהוכחת האחרונים* שהרשב"א ס"ל דהנאת הגוף בהדי מצוה שרי, אינה הוכחה גמורה, דאטו משום דהרשב"א מתרץ תירוץ אחר על קושיית הר"ן יש להוכיח מזה דהרשב"א אינו ס"ל כהר"ן! וקרוב הדבר שהרשב"א באמת ס"ל כשיטת הר"ן בפני מללה"נ, היינו דעצם קיום המצוה לא חשיב הנאה, אבל כל שיש הנאת הגוף בהדי דמקיים המצוה בודאי אסור, אלא שמתרץ הקושיא באופן אחר.